

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 27. maja 1863. ~

Gospodarske stvari.

Nauki svilorejcem.

Zopet smo začeli svilne ali židne črviče rediti. Bog daj, da bi naš trud ne bil letos zastonj, — to je, da bi nam bolezen ne pokvarila bogatega pridelka.

Komisija dunajske svilorejne družbe je po mnogih skušnjah razglasila sledeče vodila, po katerih naj se vsak svilorejec ravná, da dobro opravi svoje delo.

Ko priporoča za seme si izbrati le zanesljivo dobre jajčica od zdravih kokonov (mešičkov) ene barve in ene sorte (nikakor pa ne filipopelskega, bolgarskega, velikega in perziškega plemena), svetuje dalje to-le:

1. Svilorejec mora gledati, da ima več murbinega perja, kakor ga za izvaljene črviče potrebuje, sicer mu utegne slabo vreme ali prepičla krma rejo koliko toliko zakasnití; pomanjkanje perja mu pokvari vso zalego.

2. Črviče, ki so se še le tretji dan potem izvalili, ko se je več del že pred izvalil, vse zavrzi.

3. Črviči ne smejo nikoli stradati; večkrat in po malem jim perja pokladaj; to več izdá, kakor če jim bolj poredkoma pa na kupe pokladaš. Zmeraj imej nekoliko perja že pripravljenega. Nikoli jim ne pokladaj mokrega ali premrzlega.

4. Drevesa, na katerih se perje za črviče nabera, se morajo popolnoma obrati; al vsako drugo ali v dobri zemlji vsako tretje leto jih pusti pri miru. Mladih dreves, ktere nimajo saj 12 do 15 funtov perja, ne oberaj, sicer ti gotovo grejo pod zlo.

5. Hrami, kjer se zapredajo črviči, ne smejo zatuhli, ampak morajo popolnoma brez duha in smradu biti.

6. Mešički (kokoni) se smejo še le čez 8 dni potem, ko se je zadnja gosenca zapredla, z les pobrati. Zastanci naj se pa odločeni kje zapredejo. Kjer so se vsi črviči zapredli, se morajo podnevi vse okna in vrata odpreti, da se vlažnost popolnoma posuši in se črviči hitreje in bolj popolnoma zapredejo.

7. Ko se mešički z les poberó, naj se izberejo brž tisti za seme. Odbere se jih toliko, kolikor se jih misli za domačo potrebo ali za prodaj imeti; toda nikdar se ne smejo za seme, ne za dom, ne za prodaj jemati taki kokoni, ki niso za to. Najbolji za seme so drobní, lepo okroglozadelani in na obeh koncih trdi kokoni. Ko žeplo rumenih ali zelenih kokonov nikoli ne jemlji za seme. Kokoni za seme odbrani morajo čisto ene barve in brez vsega razločka biti; vsako partijo (vsak oddelek) na posebni kraj deni, da metulji izlezejo. Kokonov, ki si jih dobil iz mnogoterih krajev, če ravno so z drugimi enakih barv, nikoli ne mešaj z drugimi.

8. Kokoni, za seme odbrani, ne smejo eden na drugem ležati, ampak le eden zraven drugega, in sicer

v tamnem hramu razpoloženi biti, kjer ni prehladno, da se metulji popolnoma izlevijo in izležejo. Od mešičkov še le ta čas metulje vzemi, kadar so se jim perutnice popolnoma razvile, in sicer med 9. in 10. uro dopoldne, popoldne pa med 4. in 5. uro. Čez 6 ur se morajo metulji od oplojenih babic ločiti; za pleme še močni samci se morejo v kakem tamnem jerbasu za drugi dan pridržati. On in ona, ki nista popolnoma dogojena, ali če sta gola, črnopikasta ali rujava, nista za pleme; pomeči jih na stran.

9. Babice, ki imajo jajčica leči, deni na belo, čisto oprano, precej debelo rijuho pavolnato. Poprej jo natanko zvagaj in zapiši na-njo s tinto, koliko tehta, da zveš, koliko jajčica vagajo.

10. Rijuhe z jajčici deni v kak tamen, hladen, suh in zračen hram. Če je rijuha skupaj zložena, se morajo po dvakrat na teden dobro prezračiti. Mesca kimovca (septembra) ali sušca (marca) se jajčica z rijuh, ktere se nekoliko v prestani vodi namočijo, s kakim tumpastim nožem zlahkoma postrgajo. Jajčica se v ravno tej vodi operejo; voda skozi kako gosto sito precedi, jajčica pa v enako hladnem hramu na debelih rijulah razprostene sušiti denejo. Z vinom jih nikoli ne pèri. Suhe jajčica se obesijo v prostornih žakljih iz redkega platna v tak zračen kraj, kjer ne morejo moli, mravlje, miši, podgane in mačke zraven, in se vsaki teden pretresejo.

H koncu tega poduka komisija opominja svilorejce, da seme ne sme biti poglavitni namen svilorejca, ker ni misliti, da bo cena semena zmiraj tako visoka kakor je pretekle leta bila zavoljo bolezni na Laškem. Poglavitni cilj in konec murbo- in sviloreje je pridelovanje svile (žide); pridelovanje semena je le stranski dobiček, ktero je marsikteremu svilorejcu poslednje leta, ko se je seme tako drago prodajalo, lepe dohodke donášalo. Al to ne more večno trpeti; svila ali žida pa se bo vedno potrebovala, dokler bo svet stal, zato naj vsak svilorejec zraven semena, dokler se dobro plačuje, ne prezira prihodnosti, ki bo le bolj žide potrebovala.

Naša domača poletinska kuga.

Omenili smo že, da letošnja zgodnja vročina je kriva, da sèm ter tje po Kranjskem, pa menda tudi drugod, goveda cépajo po tisti hudi bolezni, ktera v malo urah živino zvije, in se črm, črni ovčec ali sajovec, metljaj, bolezen na vranci itd. imenuje; živina jesti neha, tresti se začne, težko sope, omahuje, nekteri se enkrat ali dvakrat prikaže črno-krvavo blato iz ritnika, pa je po nji. Bolezen je tako hitra, da je pomoč večidel prekasna. Hitro pušati na ušesih in pod repom, pa veliko spustiti krvi, — z mrzlo vodo pa poli-

vati kakih 5 minut po celem životu, potem pa brž dobro drgniti s slamo tudi po celem životu in za tem jo odeti s kocom: so prve zdravila. Brž potem naj se ji iz začetka vsake četrte ali pol ure noter daje košenilovca (košenilnega salmiakovca*), ki se v Ljubljani v apoteki Ramovi (blizu rotovža) dobi unča po 20 krajc. nov. dn. Ravna se pa s tem košenilovcem, ki mora v flaški zmiraj z zamaškom dobro zadelan biti, da se ne izduši, tako-le: Navadno žlico tega košenilovca naj se vlije v bokal hladne vode, dobro pomeša, in potem od te vode živini daje vsake četrte ali pol ure po dva pitna kozarca, majhni živini (teletom, drobnici) pa le en kozarec (glaž). Kakor smo rekli, naj se uni in tej iz začetka vsake četrte ali pol ure (kakor je bolezen huda) kakih 6krat vlije te vode noter, ali pa, če je vlivanje težavno, naj se ta košenilna voda z reženo moko zmeša in kakor žganje povžiti dá.

Tudi je prav, ako se košenilovca daje še zdravi živini v takem kraju, kjer ta bolezen razsaja; toda zdravi živini se daje imenovane košenilove vode le 3krat na dan en kozarec.

Skušnje so potrdile to zdravilo, kadar koli le bo-lezen ni celó morivna.

Od goveje kuge na dalje.

Tudi naznanila preteklega tedna so vesele. Goveja kuga se ne razširja dalje in je v nekterih vaséh že popolnoma potihnila. Vendar veljajo vsi ukazi zastran obrambe njene. Le v Dolenji vasi senožeškega kantona prijema zlasti ovce ta kuga, ki se je zatepla v eno celo čedo. Med 150 glavami je dozdej zbolelo 102; 41 jih je poginilo, 7 se jih je pobilo, 24 jih je prebolelo, 30 jih je še v bolnišnici. C. k. vlada naša pričakuje od c. k. ministerstva odgovora: kako je z odškodovanjem pobitih kužnih ovac? V ministerskih predpisih od leta 1859 še nič ne stoji o tem, ker takrat še ni bilo znano, da ta kuga napada tudi ovce.

Natoroznanske stvari.

Nekaj o luni.

Spisal Ogrinc Viljem.

V. Mrknjenje.

(Dalje.)

b) Lunino mrknjenje.

§. 43. Lunino mrknjenje zamore sploh le takrat nastati, kadar je luna v „šipu“, ker je luna takrat dalje od solnca kakor zemlja, in le takrat more zemlja vreči „tamno senco“ na luno. Le take pa se imenujejo lunine mrknjenja, kadar je luna otamnena po „tamni senci“; le te pridejo v astronomični koledar, kajti mrknjenja po „pôlo-senci“ zemlje ne vidimo s prostimi očmi (na luni).

Celotno je, kadar zadene zemljina tamna senca celo luno; delotna, kadar jo zemeljska senca le v neki obširnosti; kroglotne ne more biti, ker je premernik zemljine sence v navadni dalji lune od zemlje veliko večji od luninega premernika. — Navadno trpijo lunina mrknjenja 4 ure; 2 uri rajtamo na celotno, prvo in zadnjo pa na delotno mrknjenje.

*) Tudi vsak drug apotekar ali zdravnik, ki ima apoteko, si košenilovec tako-le lahko napravi: 1 funt salmijakovca (Salmiakgeist, liquor amon. caust.) se zmeša z 1 lotom v prah zmlete košenile; 24 ur naj ta zmes v zaprti flaški stoji, potem pa filtrira. Unča (dva lota) velja 20 nov. kraje.

§. 44. Zemeljska senca je na luni vselej viditi okrogla, in že zdavnej se je iz tega sodilo, da je zemlja okrogla. Luna je viditi v senci najprvo rujava, in lunine proge zginejo, to je, ne dajo se nam viditi. V ti rujavi barvi pa lahko razločimo rudečkasto svitlobo. Kolikor bolj se razširja senca na luni, tolikor bolj se spreminja rujava barva v rudečkasto, in proge, ktere so poprej zginile, se zopet pokažejo. Kader je solnce od zemlje gledé lune popolnoma pokrito, takrat se razširja rudečica čez celo luno; vse proge, še tako majhne, so viditi v sjajni rudečkasti svitlobi. V sredi sence je polna noč, ki nam zakrije natančnejši pogled.

Ko se pokaže na vzhodnji strani prvi solnčni žarek (kako lep pozor!), vidijo se vse prikazni narobe, to je, najprvo zgine rudečica, slednjič še le rujava barva.

§. 45. Tako-le se prične, trpi in končuje lunino mrknjenje. Vendar pa imajo skoraj vsakokrat okolišine velik upliv. Pri nekterem mrknjenju je nam cela luna nevidljiva (tako leta 1816 mesca junija).

Tudi rudečica je po okolišinah razna, ker je lastnost zemljiškega ozračja vselej drugačna; tako je rudečica pri jasnem nebu celó lepa, se pa pri oblačnih dnevih tako spreminja, da postane bolj temna.

VI. Otamnine lunine.

§. 46. Najprvo vprašamo: ktero mrknjenje (otamnenje) bi mogli opazovati na strani lune k nam obrnjeni? Mislimo se tedaj na luni.

Pôlo-senca lune ne more zemlje tako otamniti, da bi otamnenje na luni mogli opazovati; tamna senca pa ima premalo obširnosti, da bi bila vidljiva (na luni). Zemeljnih mrknjenj, to je, mrknjenj, ktere bi nastale pri otamnenju solnca po luni na zemlji v tem pomenu, toraj nima luna.

Toliko navadnji pa je solnčno mrknjenje, to je, zakritje solnca po zemlji gledé lune. Kajti:

1) kader imamo mi na zemlji celotno lunino mrknjenje, ima cela k nam obrnjena stran lune celotno solnčno mrknjenje, ki trpi več ur;

2) kader imamo mi delotno lunino mrknjenje, takrat imajo osenčeni kraji lune celotno solnčno mrknjenje neosenčeni (to je, od tamne zemeljske sence ne zadeti) pa delotno;

3) samo delotno solnčno mrknjenje nastane za celo lunino polkroglo, al le za nekatere kraje večkrat, kader le pôlo-senca zemlje dospe na luno.

Zemljine mrknjenje je le malokdaj in bilo bi viditi iz lune le nezdatno. To se zgodi (je viditi) le takrat, kader ima kateri naših krajev celotno solnčno mrknjenje.

§. 47. Kar se tiče časa, v katerem se sploh ponavljajo mrknjenja v gotovem redu, nimamo nič pravičnega. Vsako mrknjenje se mora po računih najti; pri solnčnem mrknjenju moramo to prikazen najti celó posebej za vsaki kraj. Vendar smemo reči, da se mrknjenja po kakih 19 letih v tistem redu ponavljajo. Vendar taka sodba je le povrhna.

Tudi po natančnem risanju moremo najti čas, velikost itd. solnčnega in luninega mrknjenja.

§. 48. Otamnenje solnca po luni, in po zemlji ni vselej enake obširnosti. Da bi našli obširnost (velikost) mrknjenja po pravilni meri, delimo si premernik lune ali solnca v 12 enako velikih del, ktere imenujemo — „pavce“ (Zolle). Kolikor teh pavcev je pokritih v srednjem času mrknjenja, take obširnosti je mrknjenje.

Kader je pokritih 6 pavcev (solnca) je lunina meja (ali rob) ravno v sredi solnca itd.

§. 49. Letos imamo 2 solnčne in 2 lunine mrknjenja, vendar hočemo tu omeniti le v naših krajih vidljive.